

אוצרות המועדים

חודש אלול

למיהו עד עתה, ובמילא יהי' למקלט מגואל הדם מכל הקטרוגים.

וע"י תשובה,

בתחלה תשובה מיראה, שנעשו לו כשגגות, ואח"כ תשובה מאהבה, שנעשו לו כזכיות -

תכתבו ותחתמו - לאלתר בספרן של צדיקים,

לשנה טובה ומתוקה.

(שבת מברכים אלול תשי"א)

בחודש אלול יש למעט ביותר בעובדין דחול

עשרת ימי תשובה הוא הזמן שבו הוא קירוב המאור אל הניצוץ, היינו, שהקב"ה הוא קרוב לכאו"א מבנ"י, כמ"ש בנוגע לעשי"ת "דרשו ה' בהמצאו קראוהו בהיותו קרוב".

ועל חודש אלול, זמן ההכנה לעשי"ת - איתא בלקו"ת המשל ד"מלך בשדה", שאז יש לכולם גישה אל המלך. - בשעה שהמלך נמצא בהיכלו (שדוגמתו בנמשל הוא כל ימות השנה), לא יכולים כולם להכנס אליו, וגם אלה שנכנסים צריכים לעבור דרך כמה שרים. משא"כ כאשר המלך יוצא לשדה (שדוגמתו בנמשל הוא חודש אלול), אזי יש לכולם גישה ישירה אל המלך.

לפי זה מובן, שבמשך ימי חודש תשרי בכלל, ועשי"ת בפרט, וכן בזמן ההכנה לחודש תשרי, שזהו חודש אלול בכלל, מח"י אלול בפרט, ובימי הסליחות בפרט פרטיות - הנה בזמנים אלה צריכים להיות מופשטים יותר מעניני עולם, ולהתמסר יותר לענינים רוחניים.

כלומר, שאפילו אלה שבמשך כל השנה כולה עוסקים הם בענינים גשמיים, "עובדין דחול", הנה במשך חדשי אלול ותשרי צריכים הם למעט בהתעסקות זו, ולהוסיף בתורה ועבודה. ומכל-שכן אלה הנמצאים במשך כל השנה כולה באהלה של תורה ותפלה, ואינם עוסקים בעובדין דחול, היינו, שבמשך כל השנה כולה הם בבחינת "שבת" - הרי הזמן דחדשי אלול ותשרי צריך להיות אצלם בבחינת "שבת שבתון", כלומר, שבזמן זה צריכים למעט עוד יותר בהתעסקותם בעובדין דחול (אפילו בעובדין דחול המועטים שלהם), ולהוסיף בהענינים של תורה ועבודה.

(ח"י אלול תשי"ב)

פתח דבר

בעזרי"ת.

בפרוס עלינו הימים הנוראים הבעל"ט, הננו מתכבדים להגיש לקהל שוחרי התורה ולומדי, קונטרס 'אוצרות המועדים - חודש אלול', והוא אוצר בלום בעניני חודש אלול, מלוקט ממרחבי תורתו של כ"ק אדמו"ר מליובאוויטש וצוקללה"ה נבג"מ זי"ע.

וזאת למודעי, שבדרך כלל לא הובאו הביאורים כפי שנאמרו, ואף עובדו מחדש ונערכו ע"י חברי המערכת, ולפעמים בעת העיבוד הושמט ריבוי השקו"ט בפרטי הענינים והרחבתם עם המקורות כפי שהם מופיעים במקורם, ויש להיפך, אשר הביאורים נאמרו בקיצור וכאן הורחבו ונתבארו יותר ע"פ המבואר במקומות אחרים בתורת רבינו. ופשוט שמעומק המושג וקוצר דעת העורכים יתכן שימצאו טעויות וכיו"ב, והם על אחריות המערכת בלבד, ושגיאות מי ביין.

ועל כן פשוט שמי שבידו הערה או שמתקשה בהבנת הביאורים, מוטב שיעיין במקורי הדברים, וימצא טוב, ויוכל לעמוד בעצמו על אמתת הדברים.

◇ ◇ ◇

ויה"ר שיאזין השי"ת קול שוועת עמו, ויכתבו ויחתמו כלל בית ישראל לשנה טובה ומתוקה, ונזכה תיכף ומיד לחזות בביאת גואל צדק בגאולה האמתית והשלימה.

בברכת התורה
מכון אור החסידות

כשדה (דלא כמו התגלות יגמה"ר בר"ה ועשי"ת שהיא כמשל המלך שיושב בהיכל מלכותו), שהמלך יוצא אל העם הנמצא בשדה שאינו מושב בני-אדם, ודוגמתו כמשל, שגם כשנמצא במקום ודרגא של שדה מצד הענינים הבלתי-רצויים (שלא עושים במקום ישוב בני-אדם) שנעשו במשך השנה, ישנה התגלות י"ג מדה"ר -

ועי"ז יוכל לעשות חשבון מבלי להתיימש ממעמדו ומצבו, בידעו שמבלי הבט על מעמדו ומצבו בשנה שעברה, יכול לחזור ולהתקרב לה' ולעסוק בתורה ועבודה, ובודאי יקבלו אותו בשובו לעבדו ית'.

(שבת מכרכים אלול תשי"ז)

אלול - עיר מקלט

הר"ת של חודש אלול מרומז בפסוק: "אנה לידו ושמתי לך".

פסוק זה הוא בפרשה שבה מדברת התורה באדם שהרג את חברו בשוגג (מבלי דעת), והתורה, תורת חיים, אומרת, שיקבעו מקום, ערי מקלט, שינוס שמה הרוצח, ובאופן זה לא יירא מגואל הדם, הרוצח להנקם בעד הדם השפוך, שיהרגהו - כפי שמבואר בארוכה בפ' מסעי ובכ"מ...

ובפנימיות הענינים, זהו ענינו של חודש אלול.

בר"ת זה דאלול, מרומז שחודש זה הוא העיר מקלט על המעשים הלא טובים שעשה האדם במשך כל השנה, על ידי חשבון הנפש ותשובה. כי אם, ח"ו, חטא ופגם ועבר את הדרך, דרך הוי' - הנה ככל עבירה שעשה הרי הוא רוצח נפש, "שופך דם האדם באדם", היינו שהוא "שופך דם האדם", אדם דקדושה, הוא נוטל ומוציא דם וחיות מנפש האלקית שלו, ומוסרם "באדם" - אדם בליעל הוא היצה"ר, שופך דם האדם בשוגג או במזיד.

והחודש אלול הוא עיר המקלט, אם החוטא גולה לחודש אלול - מנתק עצמו ויוצא מהישות ומציאות שלו, "מארצך וממולדתך ומבית אביך" - מרצונותיו, רגילותיו ומהמסקנות של השכל טעם ודעת שלו - ויהי' בבחי' "ונס שמה", אשר "שם תהא דירתו" - כלומר שהוא מחליט בנפשו "להתיישב שם", לסדר ימי חייו בסדר החדש של חשבון הנפש ותשובה, אזי - "גלות מכפרת"...

הקב"ה אומר לישראל:

אני נותן לכם עשרים ותשעה, שלשים יום, אשר במשך הימים האלו, אם תנתקו עצמכם מהרגילות והנהגות הלא טובות שנהגתם עד עתה - ונס שמה, תנוסו לתוך הסדר והנהגה של אלול להשתקע שם - אזי תוכלו לתקן כל מה שלא הי' כדבעי

שרק מזמן לזמן עושה חשבון כללי ממצב העסק, אבל רוב הזמן מתעסק בהמסחר עצמו, שאז עושה חשבון רק בנוגע לענין הפרטי שהולך לעשות עכשיו, האם כדאי לעשות זאת, ואיך לעשות זאת, אבל חשבון על מצבו הכללי עושה רק מזמן לזמן, כי, אם יעשה כל יום חשבון כללי, לא יגיע לעולם להעסק עצמו כדבעי. וכן הוא בעבודה, שכל השנה צריכים לעסוק בתורה ועבודה, כולל גם עשיית חשבון פרטי בקריאת שמע שעל המטה דכל יום על העבודה דיום זה (ועד"ז לפני שבת על העבודה דכל השבוע, ולפני ר"ח על כל החודש), ואילו החשבון הכללי מכללות מעמדו ומצבו בעבודת ה', אינו אלא בחודש אלול, כי, אם יעשה חשבון כללי בכל יום, יהי' עסוק רוב היום (ג' רבעי היום) בעשיית חשבונות, ולא ישאר לו פנאי לעסוק בתורה ועבודה.

יכול מישהו לטעון: חשבון הוא הרי דבר טוב, ומדוע שלא יעשה חשבון כללי כל יום?

ויתירה מזה - ממשיך לטעון - איך יכול לעסוק בתורה ועבודה לפני עשיית חשבון, הרי מקרא מלא דיבר הכתוב "ולרשע אמר אלקים מה לך לספר חוקי", ומפורש בתניא ש"אי אפשר לרשעים להתחיל לעבוד את הוי' בלי שיעשו תשובה על העבר תחילה", ולכן, חייב לעשות חשבון תחילה כדי לידע מה עליו לתקן, ולא עוד אלא שגם לאחר התשובה צ"ל "וחטאתי נגדי תמיד", כמבואר בתניא.

והמענה לזה - שצריך לידע שזוהי עצת היצר שיעסוק בעשיית חשבונות במקום לעסוק בתורה ועבודה. צריכים לעסוק בתורה ועבודה ללא עשיית חשבונות, ובכוא חודש אלול אזי יעשה החשבונות.

מובא בשיחות אדמו"ר (מהורש"ב) נ"ע, שאחד בכה בשמח"ת, ואמר לו אדמו"ר נ"ע, שכיון שלא בכה באמירת "על חטא" ביוהכ"פ, משלים זאת עכשיו, אבל זהו שלא בזמנו.

"עשה האלקים את האדם ישר", ונתן לכל דבר זמן מסוים, ובנדו"ד, הזמן לעשיית חשבון הוא חודש אלול.

ומהטעמים לזה שזמן החשבון הוא בחודש אלול דוקא - לפי שמאירים בו י"ג מדה"ר:

עשיית חשבון צדק בנפשו יכולה לפעמים להביא היזק, כי, בידעו מעמדו ומצבו, ומה גם שאפילו "שמים לא זכו בעיניו" וכו', עלול ליפול ביאוש, ולחשוב, שכיון שבין כה וכה המצב אבוד, מהי התועלת ביגיעתו וכו'. ולכן דוחים עשיית החשבון לחודש אלול, שבו מאירים י"ג מדה"ר, "ארך אפים גו' נושא עון ופשע וחטאה ונקמה", - ובפרט ע"פ המבואר שהתגלות י"ג מדה"ר בחודש אלול היא כמשל דמלך

מכון אור החסידות Or Hachasidus
 Head Office
 1469 President St. #BSMT
 Brooklyn, NY 11213
 United States
 (718) 534-8673
 סניף ארץ הקודש
 ת.ד. 2033
 כפר חב"ד 6084000
 03-738-3734
 Likras@likras.org

צוות העריכה וההגהה: הרב לוי יצחק ברוק, הרב משה גורארי,
 הרב מנחם מענדל דרוקמן, הרב צבי הירש זלמנוב, הרב שלום חריטונוב, הרב מנחם טייטלבוים, הרב אברהם מן, הרב יצחק נוב, הרב מנחם מענדל רייצס, הרב אליהו שוויכה
 הרב שמעיה מרינובסקי

תוכן העניינים

ענינו של יום

עבודת קול השופר דחודש אלול.....ה

במה גדולה עבודת תקיעת שופר בחודש אלול יותר מתקיעת שופר בראש השנה? / מהי מעלתה וחסרונה של ה"יראה תתאה" שבחודש אלול? / כיצד מובנת מעלתו של "עבד פשוט" על פי משל "ציפור המדברת"? / ואיך אפשר להשלים את האור הרוחני שנעדר על ידי החטאים בשנה החולפת? / ביאור במהות עבודת תקיעת שופר שבחודש אלול, ובמעלת עבודת האדם דוקא בימי "חול" אלו

(על פי מאמר ד"ה "אני לדודי" תש"כ - 'תורת מנחם - ספר המאמרים מלוקט על סדר חדשי השנה' ח"ד עמ' רכג ואילך)

שואלין ודורשין

איך יתכן ש"אלול" הוא ר"ת "אוי לרשע ואוי לשכנו"?.....יך

(ני"פ לקושי שיחות ח"י"ט עמ' 65 ואילך)

חודש אלול - "אין המצוה נקראת אלל על שם הגומרה".....טו

(ני"פ תורת מנחם ח"י"ט עמ' 324 ואילך)

"בושת הפנים" שמביאה את "לך ה' הצדקה".....יז

(ני"פ תורת מנחם ח"י"ט עמ' 353 ואילך)

חידושי סוגיות

גדולה תשובה שזדונות נעשו לו כזכיות

יסיק ג' דרגות בתשובה - אם עוונות נעשים כשגגות, או נעקרים או אף מתהפכים לזכיות / יפלפל דהפיכת הזדונות לזכיות הוא מגדר "מכשירי מצוה", ויבאר דיש כאן חידוש בגדר חלות למפרע שלא מצינו בכה"ת

(ע"פ לקושי שיחות חכ"ז עמ' 107 ואילך; ח"י"ז עמ' 182 ואילך)

הוספה - שיחות קודש.....כג

עבודת חודש אלול

לקט דברות קודש אודות המשל הנודע על עבודת חודש אלול מ"מלך בשדה", ועל העבודה המיוחדת בימים אלו

לקראת שבת

כה

בנוגע להלכה בפועל - שכאו"א מישראל "רוצה הוא לעשות כל המצוות ולהתרחק מן העבירות", וזאת - מבלי הבט על מעמדו ומצבו בגלוי ובחיצוניות. ועפ"ז מובן שכאו"א מישראל, באיזה מעמד ומצב שנמצא, הרי הוא שייך ל"עיר אלקינו", "אנשי העיר" - מצד פנימיות רצונו.

ואדרבה: פס"ד הרמב"ם הנ"ל קאי לא רק על יהודי שנמצא ב"שדה", אלא אפילו על יהודי שנמצא ב"מדבר" שלמטה מן השדה - כמבואר בלקו"ת (שם) אודות חילוקי הדרגות דבחי' עיר מושב ובחי' שדה ומדבר, ש"מדבר היא ארץ לא זרועה . . אשר לא ישב אדם (העליון) שם כו" - הנה גם בהיותו במעמד ומצב כזה הרי הוא שייך בעצם ל"עיר אלקינו", "אנשי העיר".

ולכן, כשם שע"י הירידה מן העיר אל השדה נפעל עליו אצל אנשי העיר, כמו כן מובן שכאשר הירידה היא למטה יותר, לא רק לבחי' "שדה" אלא לבחי' "מדבר", הרי העלי' שלאח"ז (ירידה צורך עליו) היא באופן נעלה יותר מאשר העלי' הבאה לאחרי הירידה לבחי' "שדה".

(ר"ה אלול תשמ"ב)

החודש של חשבון נפש

כ"ק מו"ח אדמו"ר מבאר שחודש אלול הוא החודש של חשבון הנפש. ועד"מ מבעל-עסק, שמזמן לזמן צריך לעשות חשבון כללי מהנעשה בעסקיו, שע"ז תהי' הנהגה ישרה והצלחה בעסקים, וכן הוא בעבודה, שישנו זמן מיוחד בשנה, חודש אלול, שבו צריכים לעשות חשבון כללי ממעמדו ומצבו בעבודת ה', בקיום התומ"צ ובהנהגה במדות טובות.

הזמן דחשבון הנפש הוא בחודש אלול, משא"כ במשך השנה כולה צריכים לעסוק בתורה ועבודה מבלי לחשוב אודות כללות מעמדו ומצבו, כמו בעל-עסק,

כאו"א מישראל הוא מ"אנשי העיר"!

והביאור בזה - באופן המובן אפילו
לאיש פשוט:

כאשר יהודי מתעורר משנתו בכל בוקר -
אומר הוא "מודה אני לפניך מלך חי
וקיים שהחזרת בי נשמתי כו", ולאחרי
שנוטל ידיו אומר הוא "נשמה שנתת בי
טהורה היא, אתה בראתה אתה יצרתה
אתה נפחתה בי ואתה משמרה בקרבי",
היינו, שהקב"ה נותן לו את הנשמה, לא
רק בשעה שנולד, אלא בכל יום ויום,
והרי מובן בפשטות (גם ליהודי פשוט)
שהנשמה היא העיקר (ולא הגוף) - כי
עצם העובדה שהגוף הוא דבר חי (שרק
אז ביכלתו לאכול ולשתות ולטייל ולעסוק
בענייני השדה כו') הרי זה מפני הנשמה
שבקרבו.

ומאחר שנשמה זו היא של הקב"ה -
"נשמה שנתת בי . . אתה בראתה אתה
יצרתה אתה נפחתה בי ואתה משמרה
בקרבי" (היינו, שגם בעת היותה בגוף
קשורה היא עם הקב"ה - "אתה משמרה
בקרבי") - הרי מובן בפשטות (גם בשכלו
של איש פשוט) שכאו"א מישראל שייך
בעצם ל"עיר אלקינו" - "אנשי העיר" . .
ואין לו שייכות כלל ל"שדה".

והנה, אע"פ שכאו"א מישראל הוא
בבחי "אנשי העיר", "עיר אלקינו",
אעפ"כ אומרים לו שישנם זמנים (בימות
החול) שהוא צריך לצאת ממקומו [לא רק
ביחס למעמדה ומצבה של הנשמה בהיותה
למעלה, קודם הירידה למטה, אלא גם

ביחס למעמדה ומצבה של הנשמה לאחר
ש"החזרת בי נשמתי", שגם אז שייכת
היא ל"עיר אלקינו"], וללכת אל השדה
ולעסוק בענייני השדה דוקא, היינו, לאחר
עבודת התפלה ולימוד התורה בהתחלת
היום, צריך הוא לצאת מבית הכנסת ובית
המדרש, ולעסוק בבירור ענייני העולם
(שדה).

וכאשר יהודי טוען שהוא "בן עיר",
וא"כ, מה לו ול"שדה", מדוע שולחים
אותו ל"שדה", וכיצד יסתדר ב"שדה"
וכו' - אומרים לו שהמלך נמצא בשדה,
ובהיותו בשדה "הוא מקבל את כולם
בסבר פנים יפות ומראה פנים שוחקות
לכולם", משא"כ בהיותו בהיכל מלכותו
שאז "אין נכנסים כ"א ברשות, ואף גם
זאת המוכחרים שבעם ויחידי סגולה",
ולכן, אם רצונו להקביל את פני המלך
ושהמלך יקבלו בסבר פנים יפות ויראה
לו פנים שוחקות, ובמילא יוכל לדבר עמו
ולבקש ממנו את כל צרכיו - עליו לצאת אל
השדה דוקא. ומדוע נמצא המלך ב"שדה"
דוקא? כי "נתאוה הקב"ה להיות לו דירה
בתחתונים" - בעוה"ז התחתון - "שדה"...

גם אם יהודי נמצא במדבר, הרי זה ירידה לצורך עליה

והנה, דובר כמ"פ שכל הענינים
המבוארים בפנימיות התורה, משתקפים
הם גם בנגלה דתורה, ועד"ז בעניינינו -
המבואר כאן שכאו"א מישראל הוא בבחי'
"אנשי העיר", "עיר אלקינו":

ידוע פס"ד הרמב"ם (הל' גירושין ספ"ב) -

עניינינו של יום

עיונים וביאורים במהות עבודת חודש אלול

עבודת קול השופר החודש אלול

במה גדולה עבודת תקיעת שופר בחודש אלול יותר מתקיעת שופר בראש
השנה? / מהי מעלתה וחסרונה של ה"יראה תתאה" שבחודש אלול? / כיצד מובנת
מעלתו של "עבד פשוט" על פי משל "ציפור המדברת"? / ואיך אפשר להשלים
את האור הרוחני שנעדר על ידי החטאים בשנה החולפת? / ביאור במהות עבודת
תקיעת שופר שבחודש אלול, ובמעלת עבודת האדם דוקא בימי "חול" אלו

טבעו של קול השופר הוא שמטיל אימה וחרדה על השומעים, כמו שנאמר "אם
יתקע שופר בעיר ועם לא יחרדו". ואכן מצינו שאחד הטעמים למה שציוותה תורה
לתקוע בשופר בראש השנה, הוא בכדי לעורר רגש של יראה וחרדה ביום הדין, ש"טבע
השופר מרעיד ומפחיד".

ונוסף על ציווי התורה לתקוע בשופר בראש השנה להטיל יראה וחרדה, תיקנו חז"ל
שיהיו תוקעין בשופר גם בימי חודש אלול, ומאותו הטעם שטבע השופר מחריד, וכפי
שכתב הטור³: "התקינו חכמינו ז"ל שיהיו תוקעין בראש חודש אלול בכל שנה ושנה,
וכל החודש . . כדי להזהיר ישראל שיעשו תשובה, שנאמר אם יתקע שופר בעיר ועם
לא יחרדו".

ונמצא, ששני זמנים הם לתקיעת שופר המעורר ליראה מפני הכורא ית"ש: א. בעת
תוקף עיצומו של יום ראש השנה, בקיום מצות תקיעת שופר דאורייתא. ב. במשך ימי
ההכנה שבחודש אלול, אשר עבודה זו היא תקנת חכמים.

(1) עמוס ג, ו.

(2) אבודרהם בטעמי התקיעות בשם ר' סעדיה גאון.

(3) אורח חיים סתקפ"א.

הוספה

לקט מתוך דברות קודש

בענייני הוראה, הדרכה וחיזוק בעבודת השי"ת
דברים אלו לא הוגהו על ידי רבינו, ובאו כאן כמעט ללא
עריכה, באופן שנאמרו, מלבד שינויים קלים להקל על
הקורא

עבודת חודש אלול

מאחר שנשמה זו היא של הקב"ה, גם בעת היותה בגוף קשורה היא עם הקב"ה -
הרי מובן בפשטות שכאו"א מישראל שייך בעצם ל"עיר אלקינו" - "אנשי העיר" /
כאשר יהודי טוען שהוא "בן עיר", וא"כ, מה לו ול"שדה" - אומרים לו שהמלך נמצא
בשדה, ו"מקבל את כולם בסבר פנים יפות ומראה פנים שוחקות לכולם", ולכן, אם
רצונו לדבר עם המלך ולבקש ממנו את כל צרכיו - עליו לצאת אל השדה דוקא!

ומצבו בימות החול, שאז עוסק הוא בענייני
שדה (ענייני העולם), הנה גם בהיותו
במעמד ומצב זה מקבלו המלך בסבר
פנים יפות כו', מאחר שהמלך בא לשדה
(ובנמשל - גילוי י"ג מדה"ר).

אמנם כד דייקת שפיר בלשונו של
אדמו"ר הזקן - הרי הלשון הוא: "משל
למלך שקודם בואו לעיר יוצאין אנשי
העיר לקראתו ומקבלין פניו בשדה",
היינו, שמדובר אודות "אנשי העיר" (ולא
אודות האנשים הנמצאים "בשדה"), שהם
יוצאין מהעיר אל השדה כדי לקבל את
פניו של המלך הנמצא בשדה.

ולכאורה, "כלפי לייא": כיצד יתכן
לומר (בנמשל) שהמלך נמצא בשדה,
ושם ממתין הוא לאנשי העיר שיצאו מן
העיר (בחודש אלול) כדי לקבל את פניו
בשדה!?

בנוגע לכללות העבודה דחודש אלול
מבאר בלקוטי תורה (ראה לב, א ואילך;
מאמר ד"ה "אני לדודי ודודי לי") ש"באלול
הוא זמן התגלות י"ג מדות הרחמים",
ואדמו"ר הזקן מביא על זה משל, שהוא
בדוגמת המלך שנמצא בשדה ולא בהיכל
מלכותו. וז"ל: "משל למלך שקודם בואו
לעיר יוצאין אנשי העיר לקראתו ומקבלין
פניו בשדה, ואז רשאיין כל מי שרוצה
לצאת להקביל פניו, והוא מקבל את כולם
בסבר פנים יפות ומראה פנים שוחקות
לכולם, ובלכתו העירה הרי הם הולכים
אחריו כו'", וכן הוא בנמשל: "כך הענין
עד"מ בחודש אלול יוצאין להקביל אור
פניו ית' בשדה, כי הנה כתיב יאר ה' פניו
אליך, שהוא ענין הארת י"ג מדות"...

והנה, כאשר לומדים בפשטות משל זה,
מובן, שהעילוי דחודש אלול הוא - שגם
כאשר יהודי נמצא "בשדה", שזהו מעמדו

ומובן בפשטות, אשר אין להשוות יראה המתעוררת מחמת תקיעת שופר דאורייתא
בעצם יום ראש השנה, אל התקיעות של מנהג בימי חודש אלול שהם ימות החול,
ובוודאי עבודת היראה וחרדה שבאלול היא נחותה לעומת עבודת היראה דראש השנה.

אמנם, בספרי חסידות מצינו בזה דבר פלא, אשר תקיעת שופר דחודש אלול מעלה
יש לה על פני התקיעות בראש השנה, שאין האדם יכול להשלים את אשר חטא והחסיר
בעבודת הבורא בשנה שעברה, אלא על ידי עבודת תקיעת שופר דחודש אלול!

דבכדי להשלים ולמלאות את כל הפגמים של האדם במשך השנה החולפת צריך
האדם להמשיך על נפשו אור אלקי עליון ביותר, ואור אלקי זה נמשך על האדם אך ורק
על ידי עבודת היראה וחרדה, וכפי שיתבאר לקמן. אמנם, דוקא היראה דחודש אלול היא
העבודה שעל ידה נמשך אור זה, ולא על ידי היראה וחרדה דראש השנה, אף שדרגתה
של היראה דראש השנה גבוהה הרבה יותר מן היראה דחודש אלול.

ויש להאריך ולבאר טיבה של עבודת תקיעת שופר שבחודש אלול, והיראה הבאה על
ידה, במה שונה היא מתקיעת שופר דראש השנה, כיצד יתבונן האדם ויתקע דעתו בכדי
לבוא אל כל אחת מיראות אלו, ומדוע דוקא על ידי יראה דאלול יוכל האדם להשלים
את אשר חטא.

המלך נמצא בשדה ומקבל את כולם בספר פנים יפות

ותחילה יש לבאר בקצירת האומר מהות העבודה הנדרשת מהיהודי בחודש אלול,
ואת היחס בין בני ישראל להשי"ת בימים אלו, על פי משל שהובא בסה"ק מ"מלך
בשדה":

"משל למלך, שקודם בואו לעיר יוצאין אנשי העיר לקראתו ומקבלין פניו בשדה, ואז
רשאיין כל מי שרוצה לצאת להקביל פניו, והוא מקבל את כולם בסבר פנים יפות ומראה
פנים שוחקות לכולם. . וכך הענין, על דרך משל, בחודש אלול יוצאין להקביל אור פניו
ית' בשדה".

העולה ממשל זה, דבחודש אלול נמצא השי"ת בקירוב עצום אל כל אחד ואחד
מישראל, וכמשל שהמלך נמצא בשדה בקירוב אל העם.

אמנם, אין קירוב זה פועל התעוררות אצל היהודי, וכמשל שהמלך בהיותו בשדה
אינו מעורר אצל נתיניו תשוקה לבוא לחזות בו, כיון שאינו בהיכל מלכותו המפואר

(4) אור התורה - לאדמו"ר הצמח צדק - דברים ח"ג עמ' אר"פ ואילך.

(5) מאמר ד"ה "אני לדודי" בלקוטי תורה (ראה לב, א), וראה בארוכה ובפירוט במאמר ד"ה זה בספר
המאמרים מלוקט אלול עמ' רטז ואילך. ובלקוטי שיחות ח"ד עמ' 1342 ואילך. ועוד.

מועלת מחמת שבשעת עשיית האיסור ניתנה מלכתחילה האפשריות לתשובה, דהא מעשה האיסור ודאי כל כולו נגד התורה, אף נגד מצות התורה לעשות תשובה ולקבל עול המלך. ו"האומר אחטא ואשוב אין מספיקין בידו לעשות תשובה" כדתנן בסוף יומא, היינו שבשעת האיסור אין אנו יכולים כלל לומר שעומד להיתר הוא. ולכך ודאי אין מכאן קולא בטומאת מעשה עבירה, לרמותו כעין "דבר שיש לו מתירין". רק ה"היתר" דתשובה מועיל רק בשעתו בדרך הידוש – שנתנה תורה כח לתשובה לשנות עתה באופן מחודש הזדונות שבעבר לזכיות (מבלי שהאיסור "עמד" לכך כלל מתחילה).

ונמצינו למדים מעלה מיוחדת בתשובה, מה שלא נמצא בכל התורה כולה לענין "חלות" למפרע. דבכל מקום שמצינו לדינא דבר המועיל למפרע, אין כאן שינוי העבר (ממש), שמלכתחילה נעשה הדבר באופן הנותן מקום לשנותו אח"כ מעיקרו, כנ"ל. וע"ד העושה דבר על תנאי ומפרש

"מעכשיו", שבשעת קיום התנאי חל הדבר למפרע – הא גופא שבכח התנאי לפעול למפרע הוא כיון שמלכתחילה נעשה הדבר על תנאי. וכן בהתרת נדרים – נת"ל שהוא ע"י "חרטה ופתח" בנדר מתחילתו. ואפי' למ"ד שהפרת הבעל עוקרת אף היא את הנדר מעיקרו (ראה אנציקלופדי' תלמודית ערך הפרה ע' קיג ואילך), אף שאין הפרת בעל ע"י חרטה – מ"מ, י"ל גדר הדבר דמצד דין התורה ניתנה מלכתחילה האפשריות להפרה בעת עשיית הנדר (וע"ד המבואר לעיל לענין פדיון, ורק ששם גדר הפדיון שאמרה תורה הוא שיפעל רק מכאן ולהבא, משא"כ הכא). וע"ד דרך הא דאמרו (כתובות ג, א. וש"ג) כל המקדש אדעתא דרבנן מקדש ואפקעינהו רבנן לקידושו למפרע. משא"כ בתשובה בעינן עתה לשנות העבר, דמצד העבר הוי מעשה העבירה דבר איסור בהחלט, שאין בו שום מקום ל"היתר". ועתה ע"י התשובה מתהפך ל"זכות".

המטיל רושם עצום, וכמו כן בחודש אלול אמנם השי"ת קרוב מאוד אל האדם, אך אינו מעוררו מלמעלה לשוב בתשובה.

והקירוב דהשי"ת לבני ישראל מתבטא בכך שאם יתעורר האדם מעצמו לצאת להקביל את פניו ית', יקבלו השי"ת בסבר פנים יפות ויראה לו פנים שוחקות. ועבודת התשובה היא בנקל יותר בחודש אלול, לפי שהשי"ת קרוב ומקבל את התעוררותו של היהודי יתר על שאר זמנים.

עבודת אלול – קבלת עול השי"ת מתוך ראה

והנה, כאשר נעמוד על העבודה המסוימת ומוגדרת שנדרשת מאיש ישראל בימי חודש אלול, ימצא אשר עיקר העבודה היא ביראה. כי אמנם מלך מלכי המלכים קרוב מאוד, והוא מקבל בשמחה ובסבר פנים יפות את כל המתדפק על דלתי הקירוב אליו, ונראה לכאורה אשר העבודה המתאמת לעת הזאת היא עבודת האהבה, לעורר ביתר שאת ויתר עוז את האהבה להשי"ת שיוצא מהיכלו ונמצא קרוב אל העם, אך באמת אין הדבר כן.

וזאת, כי אילו היתה קרבת הבורא ית"ש מעוררת את האדם, אז ניתן היה לומר כי זמנה של אהבה הוא זה, שהאדם מרגיש פתאום קרבת השי"ת, ומתעורר לאהבה אותו בכל לבו ומאודו. אבל בחודש אלול אין הגילוי ד"מלך בשדה" מעורר את האדם, וצריך היהודי בעצמו להתבונן ולהעמיק דעתו בקרבת המלך ולהתעורר בתשובה בכח עצמו.

ומכיון שהאדם צריך להתעורר בעצמו להקביל את פני המלך, הנה עיקר העבודה הוא מה שהוא מקבל עליו מחדש את עול המלך, קבלת עול מלכות שמים, וקבלת עול מלכות היא על ידי היראה מפניו, וכמו שאמרו רבותינו "שום תשים עליך מלך – שתהא אימתו עליך".

ונמצא שעבודת האדם בחודש אלול היא להתבונן בדברים המעוררים את היראה מהבורא ית"ש, ובכך יקבל עליו את עולו ית', ויזכה להקביל פניו ית' בהיותו קרוב אליו, ואזי יקבלנו מלך מלכי המלכים בסבר פנים יפות ויראה לו פנים שוחקות.

ולצורך עבודה זו תוקעים אז בשופר שהוא מחריד ומרעיד ומעורר את האדם ליראה אותו ית'.

"יראה תתאה" ו"יראה עילאה"

ומאחר שנתבאר שעבודת חודש אלול היא עבודת קבלת המלכות שעל ידי היראה

המתעוררת בעת תקיעת שופר, יש לעמוד על החילוק בין עבודת חודש אלול לעבודת היראה של ראש השנה המתעוררת מתקיעת שופר דאורייתא.

ולזה צריך להקדים ביאור בשני מיני יראה מהבורא ית"ש, והם "יראה עילאה" ו"יראה תתאה". שהפרש בין שני מיני יראה אלו הוא הן בהתבוננות המעוררת אותן, והן בתוצאתה של היראה – שלא הרי התבטלותו של האדם שהתעורר ב"יראה תתאה" כביטולו של הירא את השי"ת ב"יראה עילאה".

דהנה, רגש ה"יראה" מתעורר באדם על ידי שהוא מתבונן ומעמיק בדעתו בגדולת השי"ת, עד אשר התבוננות זו מולידה בלבו את רגש היראה מפני הדר גאון ה', והדבר מביאו להרגיש כניעה והתבטלות לפני אדון הכל, אלא שכאמור, חילוק יש בין שני אופני יראה כלליים, "יראה תתאה" ו"יראה עילאה":

"יראה תתאה", נובעת מן ההתבוננות בגדולת אין סוף ב"ה, ומלכותו אשר היא מלכות כל עולמים עליונים ותחתונים, ואיהו ממלא כל עלמין, שהרי הקב"ה ברא עולמות לאין סוף ו"מהארץ לרקיע מהלך ת"ק שנה", ולמעלה מן הרקיע יש "עולמות למעלה מעלה עד רום המעלות", ומלאכים ואופנים וחיות, ואת כולם מחיה הקב"ה ומהווה אותם בכל רגע מחדש, והוא נמצא בכלם וממלא אותם.

וכאשר יתבונן האדם היטב בכל האמור, הרי תיפול עליו אימה ופחד מחמת גדולתו העצומה של הבורא ית"ש⁷.

"יראה עילאה" לעומתה, אינה באה מן ההתבוננות מגדולתו של השי"ת בבריאת עולמות וברואים אין קץ, כי גדולה זו אינה גדולתו של השי"ת בעצמו. שהקב"ה עצמו אינו שייך כלל לענין בריאת עולמות שהוא דבר נחות ומצומצם ושפל לגביו, וכאמור הידוע שהובא בסה"ק⁸ ש"לא זהו עיקר האלוקות מה שהעולמות מתהווים ממנו", והוא מרומם לגמרי מכל עניני הבריאה.

ואמנם לצורך הבריאה צמצם השי"ת אורו הגדול בכדי שיוכלו להתהוות ממנו עולמות ונבראים, וגם לאחר שנבראו יקבלו ממנו חיותם בכל יום ובכל רגע מחדש. אבל באמת השי"ת עצמו הוא נשגב ומרומם לגמרי מענין הבריאה.

וזהו ההתבוננות המביאה לידי "יראה עילאה", שהאדם מעמיק דעתו בגדולת השי"ת עצמו כפי שהוא למעלה מעלה מענין ההתהוות, ואין לאדם ולנבראים ולעולמות שום ערך ותפיסת מקום לגביו, ומזה יבוא להתבטלות מוחלטת לפני אדון הכל.

(7) תניא פרקים מא-מג.

(8) תורה אור מגלת אסתר צט, ב.

עכ"פ דמשום כך מקבלת חשיבות שהיא מעין חשיבות המצוה. ולדעת הירושלמי בסוכה וכו' נעשה ג"כ למצוה ממש). ולמעלה מזה מצינו בהולכת דם קרבן למזבח, דאף שההולכה היא רק בשביע מצוה דזריקת דם על המזבח קיי"ל (זבחים יג, א) דההולכה עצמה חשובה בגדר עבודה ממש ומחשבה פוסלת בה. ועיי"ע יומא כד, א בגדרי עבודה שאינה תמה. ועל דרך זה י"ל בנדוד"ד, דכיון שלאופן היותר מעולה בתשובה אפשר לבוא רק ע"י הזדונות (ועיי"ז אף הזכיות שלאח"ז מעולות יותר), נתעלו הזדונות עצמן בגדר זכיות ו"מצוות", בדוגמת מכשירי מצוה.

והנה לכאורה יש להבין עפ"י מאידך למה אין הדבר גורם למעט בחומרת העבירה, דיש כאן כעין גדר רוחני של "דבר שיש לו מתירין" שאף בזמן איסורו הוי גדרו שדומה למין ההיתר, וכדברי הר"ן הידועים (נדרים נב, א), וכן כאן גבי חומר מעשה העבירה, דכיון שע"י תשובה תתהפך הטומאה עצמה לזכות, ותשובה מצוה היא, יהא גדר מעשה העבירה מתחילתו מעין "דבר שיש לו מתירין"?! והאמת דהגדר כאן הוא ע"פ מה שמצינו בדין דשיל"מ גופא, דדוקא דבר שבשעת האיסור עומד להיתר הוי בגדר זה נולכך קיי"ל דדבר שאין לו מתירין אלא ע"י טרחא והוצאות אינו בכלל דשיל"מ – תוד"ה טבל ע"ז עג, ב. ועוד]. לא מיבעי בנדרים, שהתרת החכם עוקרת הנדר מעיקרו (כתובות עד, ב) ע"י "חרטה ופתח" והוי כמו נדר בטעות שלא חל מלכתחילה (תוד"ה מר זוטרא – נזיר כב, א), אלא אף במתיר שהוא חידוש מכאן ולהבא, כהקדש ומעשר שני שאף הם בגדר דשיל"מ כיון שאפשר בפדי' (נדרים נח, א) – הרי סו"ס בשעת האיסור עצמה עומד הדבר להיתר, דהאיסור מתחילתו קבעה תורה דינו שיכול להיות ניתר, והוי כאילו האיסור נעשה על תנאי שאחר כך יוכל להתירו, ולכך אף בשעת איסורו מיקרי דשיל"מ. וא"כ בתשובה ודאי לא נוכל לומר דהתשובה

ובאמת יש כאן מעלה יתירה, דהנה מכשירי מצוה סו"ס אינם נהפכים להיות המצוה ממש אלא בשם מכשירין. ואף להירושלמי דמברכין אק"ב וציונו, זהו רק מצות עשיית סוכה אבל אינה המצוה ד"בסוכות תשבון". וכן הולכת דם למזבח אינה עבודה תמה. והוא משום דסוף סוף אין הדבר חלק ופרט מתוך המצוה עצמה, כי אין כאן כלל עשי' שהיא מאותה מין דהמצוה עצמה אלא רק מעשה אחר המכין אלי'. משא"כ בתשובה הבאה מתוך החטא (כנ"ל מש"כ בתניא) יש בה גופא מן המצוה שאל"י תביא, דבכל מצוה מלבד החובה הפרטית שבה יש אף ענין כללי וצד השוה דכל המצות, מה שבעשייתן מחליט לקיים דין התורה, וכלשון חז"ל "עושיין רצונו של מקום". ואף תשובה הרי עיקר גדרה הוא קבלה על להבא לקיים מצוות (עיי' רמב"ם הל' תשובה פ"ב ה"ב, אגרת התשובה פ"א), וא"כ יש בתשובה ממין המצוות

בה עבירות – אם עשתה אח"כ רק תשובה מיראה (על עבירות שהיו בידה) אינה מקודשת כיון שהעבירות שהיו בידה לא נעקרו. אבל באם עשתה תשובה מאהבה מקודשת, דעבירות שהיו בידה נעקרו מתחילה, וא"כ אף בשעת הקידושין לא היו בידה. וכהא דחילקו בש"ס (כתובות עד, רע"ב) בנוגע לנדרים ומומים: "הלכה אצל החכם והתירה (הנדרים) מקודשת, אצל רופא וריפא אותה אינה מקודשת", ד"חכם עוקר את הנדר מעיקרו ורופא אינו מרפא אלא מכאן ולהבא".

אב"ד באמת נראה לומר דאף בתשובה מאהבה יש ב' מדרגות, כי יש מדרגה דרק נעקר העוון לגמרי אבל עדיין לא אמרינן דנתהפכו הזדונות לזכויות ממש. דהנה איתא בקידושין (ט, ב) גבי המקדש את האשה על מנת שאני צדיק דמקודשת אפי' רשע גמור הוא "שמא הרהר תשובה בדעתו". והקשו בזה, דלכאוי' ממה נפשך אינה מקודשת, אי תשובתו מיראה הא לא נתקיים תנאו ולא נעשה צדיק כי "מקצת שמו עליו", ואי תשובתו מאהבה הא מעלתו גדולה מן הצדיק, דבמקום שבעלי תשובה עומדין אין צדיקים גמורין יכולין לעמוד (דעת ר"א ברכות לד, ב. וכן הכריע הרמב"ם הל' תשובה פ"ז ה"ד), וקיי"ל לענין קדושין דאף "הטעה לשבח" אינה מקודשת (קדושין מח, ב ואילך). והתירוץ בזה הוא ד"שמא הרהר תשובה" היינו דחיישינן שעשה תשובה הפועלת רק ש"נעקר עונו מתחילה" אבל אינה מהפכת זדונותיו לזכויות, והא דאמרו "במקום שבע"ת עומדין אין צ"ג יכולין לעמוד" היינו בדרגא גבוהה מזו – שנהפכו העוונות לזכויות. דהנה, מעלת

בע"ת על צ"ג אינה רק מחמת היתרון בכמות שנתוספו אצלו יותר זכויות, אלא גם ובעיקר מחמת היתרון באיכות, דיש בידו סוג של זכויות שאינן יכולות להיות קיימים לעולם אצל צדיק, כי הן זכויות הנעשות מזדונות, והצדיק לא חטא מעולם ולהכי "אין צ"ג יבואין לעמוד", דכל זכויות שירבו אצל הצדיק אינן מגיעות למין זכויות אלו. [נעיי' בהמפרש לרמב"ם רפ"ב מהל' יסוה"ת ובשל"ה מאמר עשרה מאמרות – דיש חילוק מדרגות בתשובה מאהבה גופא].

והנה, בתניא שם מבואר ענין זה שנעשו הזדונות גופייהו לזכויות, שהוא לפי שלבסוף נמצא שהריחוק הגדול מן הקדושה הביאו לידי צמאון ואהבה רבה לחזור ממעשי ולדבוק בה'. ועדיין צלה"ב מדוע נקרא הדבר שנתוספו "זכויות" – דהיינו מצוות – בידו (מלבד עצם מצות התשובה), דאיזה גדר ושם של "מצוות" נתרבו כאן. והנראה בזה דהוא משום המצוות שיבואו אח"כ על ידי התשובה, שגם בדבר שגרם להם יש שם מצוה משום הגדר שמצינו ב"הכשר מצוה". ובהקדים דבהכשר מצוה מצינו כמה דרגות, דלדעת ר"א (שבת קל, ב ואילך) יש במכשירי מילה דינים מדיני מילה, שדוחין את השבת כמילה גופא. ולמעלה מזה הא דאיתא בירושלמי (ברכות פ"ט ה"ג) "העושה סוכה לעצמו אומר ברוך אשר קידשנו במצותיו וציונו לעשות סוכה כו' (עיי"ש בעוד מצוות). וביאור גדר זה דמכשירי מצוה, דכיון שהתורה צייתה לעשות המצוה ואי אפשר שיקיימנה בלא ההכשרה – על כרחך אף ההכשרה מכלל הציווי (או

התבטלות הנתין בפני שר חשוב או בפני המלך

ומעתה שומה עלינו להעמיק בטיב התבטלותו של כל אחד מהיראים האמורים: זה שבא לידי "יראה תתאה", וזה שהגיע למעלה יתירה ד"יראה עילאה", שהלא תוצאתה של היראה היא ההתבטלות המוחלטת אל השי"ת.

ולהבדיל ביניהם, נתנו משל בסה"ק מההפרש בין ביטול הנתין אל השר חשוב, ולבין ביטולו כלפי מלך רם ונישא:

כאשר מתבונן אדם בגודל רוממות מעלת השר, הנה מרגיש הוא התבטלות והכנעה כלפיו "מצד גדולת השר ורוממותו, והיא היראה שמצד העדר תפיסת מקום, שנשפל בעיני עצמו מגדולת השר ותוקף ההשתררות שלו".

אמנם, גם בעת הביטול, הנה "מכל מקום הרי אינו מתבטל במציאותו", שאין הנתין מאבד מציאותו לגמרי, כי ההפרש בין הנתין לשר אינו אין סופי ויש ערך כלשהו ביניהם, שהלא שניהם הם נתיני המלך רק שזה חשוב ביותר וזה מפשרי עם, וממילא גם כאשר מתבטל מחמת עוצם גדולתו והריחוק העצום שביניהם, עדיין מרגיש עצמו למציאות כלשהי גם כן.

אך ביטול כלפי המלך הוא בגדר אחר לגמרי, כאן אין הנתין נכנע ומכופף עצמו אל המלך, ואינו צריך כלל לזאת מאחר ואינו מרגיש עצמו כלל למציאות לעומת מלכו. ד"כאשר האדם מתפעל ביראה ופחד לפני המלך, הרי... מתבטל במציאות לגמרי מכל וכל, כי לגבי גדולת ורוממות המלך אין תופס מקום כלל וכלל, כי הוא מובדל בערך לגמרי, וממילא הביטול הוא שמתבטל לגמרי".

ומעין זה על דרך משל, הוא כביטול שמתבטל האדם מחמת "יראה תתאה" או כתוצאה מ"יראה עילאה":

ב"יראה תתאה", כאשר האדם מתבונן באורו ית' המצומצם להוות עולמות, הנה אי אפשר לומר שלגבי האור המהווה את העולם אין העולם נחשב למאומה, כי הלא אותו האור עצמו הוא זה שעל ידו נבראו העולמות, וממילא יש להם חשיבות ומציאות מסוימת אצלו. ועל כן, כאשר האדם מתבונן בגדולתו ית' בבריאת העולמות, הוא אינו בטל במציאות לגמרי, אלא מרגיש עצמו למציאות, ויחד עם זאת מתבטל ונכנע כלפיו ומקבל עולו, כמשל ביטול הנתין אל השר.

ולעומת זאת ב"יראה עילאה", מכיון שההתבוננות היא בגדולת המלך הקדוש עצמו, כפי שהוא נעלה ונשגב מבריאת עולמות, הרי לגבי עצמותו ית' אין העולם נחשב למאומה וכלא היה ממש, וממילא האדם שמרגיש גדולתו ית' בעצמותו הרי התבטלותו

חידושי סוגיות

עיון ופלפול בעניני חודש אלול

גדולה תשובה שזדונות נעשו לו כזכיות

יסיק ג' דרגות בתשובה - אם עוונות נעשים כשגגות, או נעקרים או אף מתהפכים לזכיות / יפלפל דהפיכת הזדונות לזכיות הוא מגדר "מכשירי מצוה", ויבאר דיש כאן חידוש בגדר חלות למפרע שלא מצינו בכה"ת

מחמת הזדונות, אלא שאף הזדונות עצמן מתבטלים ונעשים חשובים לזכיות (ודו"ק היטב בל' רש"י הנ"ל). ואכן בספר תניא קדישא פרק ז השווה הדבר ללעת"ל שאז טומאת הדברים אסורים מתבטלת מהם לגמרי עד שמשתנים ואינם דברים אסורים עוד, עיי"ש.

והא' דהעוונות עצמם מתבטלים נוגע אף לדינא, דהנה מבואר בסוגיין דבתשובה מאהבה נעשו הזדונות לזכיות, ובתשובה מיראה נעשו רק כשגגות, דלענין תשובה מאהבה "נעקר עונו מתחילתו" (פרש"י ד"ה כאן מאהבה), אבל בתשובה מיראה שעלי' הובא הכתוב "ארפא משובתם", הוי רק "כבעל מום שנתרפא שמקצת שמו עליו". וכתב הגאון מרוגצוב (צפע"צ לרמב"ם הלכות תשובה פ"ב ה"ב), דהמקדש אשה ע"מ שאין

איתא ביומא פו: "אמר ריש לקיש גדולה תשובה שזדונות נעשו לו כזכיות שנאמר ובשוב רשע מרשעתו ועשה משפט וצדקה עליהם הוא יחי' (על כל מה שעשה ואף על העבירות. רש"י)", היינו שהזדונות שהביאוהו לידי מעלת התשובה ייחשבו עתה לזכיות.

והמהרש"א בחדא"ג ליומא שם הקשה דנמצא חוטא נשכר. ותי' דכמבואר בסוגיין זהו דוקא בעושה תשובה מאהבה, שאז "ודאי דעושה תשובה גמורה ומוסיף במעשיו הטובים יתר מכדי הצורך לגבי אותו עון והרי אותן מעשים טובים שמוסיף הם נעשים לו כזכיות כו", עיי"ש. ולכאורה עדיין צריך לומר דלשון הש"ס "זדונות נעשו לו כזכיות" משמע יותר שאין הכוונה רק שזכיות אחרות מתווספות

היא התבטלות מוחלטת, ואין לו מציאות עצמית כלל. ונמצא שיהודי זה אינו צריך לבטל ולהכניע עצמו, אלא מלכתחילה אינו מרגיש עצמו למציאות כלל.

אך זאת צריך להדגיש, כי לבוא ולהגיע לידי ביטול במציאות ד"יראה עילאה", אי אפשר על ידי ההתבוננות לבדה, כי בכדי שיתעורר האדם ברגש של ביטול ויראה צריך הוא להבין ולהשיג את הדבר שמפניו הוא ירא, ומכיון שאין בכח ויכולת האדם להרגיש גדולתו ית' שלמעלה מעלה מהתהוות העולמות, נמצא שהוא בכח עצמו אינו יכול להתעורר בביטול מוחלט מפני השי"ת בעצמותו. וצריך האדם שתתגלה עליו מלמעלה גדולתו ית', ואזי יוכל להרגיש את שגב רוממות עצמותו ית', ויתבטל מכל וכל כלפי עצמותו ית' ב"יראה עילאה".

אלול הוא זמן עבודה עצמית ו"יראה תתאה"

ומאחר שנתבאר ההפרש בין עבודת "יראה תתאה" ותוצאתה, לבין "יראה עילאה" והביטול שמחמתה, הנה מעתה יש להציב כל אחת מיראות אלו במקומה הראוי לה, ש"יראה תתאה" זמנה בימי חודש אלול, ומשם יתעלה האדם ל"יראה עילאה" בימי ראש השנה.

דבחודש אלול, שהוא זמן עבודת האדם ויגיעתו העצמית, הנה ככל שיעמיק האדם ויתקע מחשבתו בגדולת השי"ת, אינו יכול לבוא כי אם ל"יראה תתאה". ול"יראה עילאה" אינו יכול לבוא, כי ליראה נעלית זו צריך שתתגלה עליו גדולת עצמות הבורא ית"ש, וכפי שנתבאר, וחודש אלול אינו זמן גילוי מלמעלה אלא רק עבודת הנבראים.

אמנם בראש השנה, הלא אז הוא "המשכת אלקותו ית' למטה בכחינת התגלות . . . שאז הוא זמן התגלות מלכותו ית', ולכן קוראין לו המלך"¹⁰. שביום זה אין המלך "בשדה" כי אם "בהיכל מלכותו", ומתגלה בזיו יקרו על בני ישראל, ומעורר בהם רגשי התבטלות מחמת גדולתו שאין לה סוף ותכלית.

ומכיון שבראש השנה מתגלה על האדם גדולתו ית', הנה אז יוכל האדם שהכין עצמו מקודם לבוא לידי "יראה עילאה", ולהתבטל ביטול מוחלט במציאות כלפי הבורא ית"ש.

ועיקר זמן התגלות זו הוא בעת תקיעת שופר דוקא, כי התגלות אור אין סוף הנעלה מן העולמות יכולה לבוא על האדם דוקא על ידי עשיית מצוה, והוא מה שאומרים בברכת המצוות "אשר קידשנו במצוותיו" - שעיקר המשכת קדושה על האדם מאור אין סוף שמרומם מן העולמות הוא על ידי קיום מצוותיו.

בטל הוא ומבוטל בפני אדון הכל, אזי נעשה הוא ל"כלי" ראוי שתמשך בו ההשפעה שבתורת "צדקה" מ"לך ה'".

והוא מה שאמר הנביא (ישעי' נז, טו) "מרום וקדוש אשכון ואת דכא ושפל רוח", שמי הוא זה אשר בו שוכן ובו מתגלה "מרום וקדוש", הרי זה מי שמרגיש "דכא ושפל רוח", שמשפיל עצמו ובטל לגמרי אל יוצר הכל.

וע"פ זה יובן דזה ש"לך ה' הצדקה" הוא מפני ש"לנו בושת הפנים", דדוקא "בושת הפנים", השפלות והביטול, היא ההכנה הראויה לזה ש"לך ה' הצדקה" - היינו לקבל מאיתו ית' בבחינת צדקה אף שהוא מרום ונעלה.

נולהעיר, ד"בושת הפנים" שייכת גם אצל מי שהוא בדרגת צדיק, מכיון שגם לפי ערכו ודרגתו בעבודת ה' יוכל למצוא ענין הצריך תיקון בדקות - וע"ד מאמר הגמרא (נדה ל, ע"ב): "אפילו כל העולם כולו אומרים לך צדיק אתה, היה בעיניך כרשע". ויותר מכך, מצד קרבתו לקב"ה ודרגתו הנעלית גם ענינים שאינם נחשבים לחטא אצל אחרים - תופסים מקום אצלו ולחטא יחשבו לו. ועל דרך מאמר רז"ל: "ת"ח שנמצא רבב על בגדו חייב מיתה" (שבת קיד, א), דכן הוא גם ברוחניות שגם ענין פעוט נוגע אצל הצדיק ביותר].

וזהו שפתיחת הסליחות היא באמירה ד"לך ה' הצדקה ולנו בושת הפנים", מכיון ש"בושת הפנים" היא ההכנה הראויה לראש השנה, בו נמשכת מחדש חיות העולמות, מצד "לך ה' הצדקה".

וע"ד זה מצינו במאמר רז"ל (ר"ה טז, ב): "כל שנה שהיא רשה בתחילתה מתעשרת בסופה", דדוקא ע"י הביטול ש"ישראל עושין עצמן רשין לדבר תחנונים ותפילה" (פרש"י סם) נעשה "מתעשרת בסופה", בגשמיות וברוחניות.

נחת רוח לבורא ית' ש כמשל ציפור המדברת

והנה, אף שגדלה מעלת ביטול ד"יראה עילאה" על עבודת "יראה תתאה", שב"יראה תתאה" אין האדם מתבטל לגמרי ורק מכניע עצמו אל הבורא, וב"יראה עילאה" בטל האדם במציאות לגמרי אל השי"ת - מכל מקום מעלה יש ב"יראה תתאה" דאלול אפילו על "יראה עילאה" שבעת תקיעת שופר דאורייתא:

ומשל לדבר זה, הובא בסה"ק¹¹ מ"ציפור המדברת" המרנינה את לב המלך:

"לב מלכים אין חקר, כשרוצים להמשיכו שיפנה לבקשת ההדיוט, הוא על ידי . . . שמביאים דבר חידוש כמו ציפור המדברת, כי כלום חסר מבית המלך, ואין כל זהב וכסף חשוב לנגדו מאומה, רק איזה דבר חידוש".

והנמשל הוא מביטול האדם התחתון יושב בתי חומר, דמה שעולמות העליונים ונשגבים בטלים אליו ית', "אינו דבר חידוש", ודוקא מי שמרגיש בעצמו שהוא "יש ודבר נפרד", ומכל מקום הוא בטל ונכנע אליו ית', הנה "כשנעשה ביטול היש - זהו דבר חידוש, כמו על דרך משל ציפור המדברת".

ונמצא שגדלה מאוד הנחת רוח לפניו ית' מביטול ד"יראה תתאה" יותר על הביטול ד"יראה עילאה" - כי כאשר בטלים ישראל ב"ביטול במציאות" בזמן שמאירה עליהם גדולת אור אין סוף שבעת תקיעת שופר בראש השנה, אין בזה חידוש, דהוא דבר המובן מאליו שכשהאדם מרגיש גדולת אור אין סוף מיד הוא בטל כאין ואפס ממש.

אך בשעה שעומדים ישראל בחודש אלול, עת אשר אין עליהם גילוי מיוחד, והם מרגישים עצמם למציאות יש ודבר נפרד מן הקדושה, ומכל מקום עומדים ומתייגעים ומתבוננים ומצליחים לפעול בעצמם ההכנעה ו"ביטול היש" אל השי"ת, הנה מה מאוד תגדל הנחת רוח לפניו ית' מעבודה זו, שהיא "דבר חידוש" כמשל ציפור המדברת המשמחת את המלך על ידי חידוש שבה.

מעלת עבד פשוט על עבד נאמן

עד כאן נתבאר איך שלמרות נחיתותה של "יראה תתאה" בדרגת ביטול האדם להשי"ת, מכל מקום מעלה יש בה משום החידוש בכך שהיהודי בטל למרות שאין מאיר עליו גילוי אור אין סוף ב"ה. אמנם, באמת יש בה ב"יראה תתאה" שבחודש אלול מעלה על פני "יראה עילאה" גם באיכות הביטול אל הבורא ית'ש.

(11) לקוטי תורה שלח מה, ד.

ויומחש הדבר¹² ממשל ההבדל וההפרש שבין "עבד נאמן" ל"עבד פשוט":

"עבד נאמן" הוא אותו העבד הנכבד ונעלה, שהוא מכיר מעלת אדונו, ומשום שהוא מחשיב ומעריך למאוד את האדון הרי הוא מסור ונתון אליו ומשעבד עצמו לעשות רצונו. לעומתו "עבד פשוט", אינו משיג מעלת אדונו, ואינו מבין ומכיר שראוי להשתעבד אליו, ומצד עצמו היה רוצה להיות חפשי ולעשות תאוותיו, אלא שמכריחים וכופים אותו לעבוד את האדון, והרי הוא מבטל רצונו מפני רצון האדון מחמת אימה ופחד שירא ממנו.

והנה, כאשר נמדוד את מעלת הביטול, הרי בפשטות בטל הוא העבד הנאמן הרבה יותר מזה הפשוט. שהעבד הפשוט נשאר תמיד בפנימיותו ברצונו העצמי לצאת לחפשי ואינו חפץ לעבוד את אדונו, ורק מיראה הוא משתעבד לאדון, ולעומתו העבד נאמן הוא בטל באמת לאדונו כי מכיר המעלה שבדבר.

אך באמת, אף שהעבד פשוט ביטולו הוא חיצוני בלבד, שביטולו הוא רק בנוגע למעשה בפועל ובפנימיות לבו אינו נכנע לאדונו, מכל מקום איכות זה הביטול המועט נעלה מאיכות הביטול המוחלט והפנימי של העבד הנאמן:

דעבד הנאמן, מה שהוא מבטל מציאותו בתכלית אל אדונו, הרי הכל בא ממה שהכיר והרגיש בשכלו שראוי להתבטל אל האדון, וממילא נמצא שכל ביטולו מיוסד ובנוי על הבנתו העצמית, ואם כן, בביטול זה אינו מבטל מציאותו, שהרי אינו עושה כלום היפך ממה שרוצה, וכל ענין הביטול הוא תוצאה וביטוי להבנתו והשגתו.

אבל אצל עבד פשוט, הנה אותו ביטול חיצוני הוא ביטול אמתי, שבאמת רוצה הוא להיות חפשי ולעשות תאוותיו, ומכל מקום מבטל הוא רצונו מפני רצון האדון, וזהו ביטול אמתי – שמבטל את שכלו ומידותיו ורצונותיו, ומכניע עצמו אל האדון.

וככל המשל הזה הוא גם במעלת "יראה תתאה" על "יראה עילאה":

בראש השנה, בעת תקיעת שופר, מרגיש האדם את רוממות אור אין סוף ב"ה, והרי הוא מכיר בכך שהוא בטל במציאות ממש כלפי הקב"ה בעצמו. אך הביטול נובע מחמת שהוא מרגיש את הגדלות הבלי גבולית של הקב"ה, ושאיין ערוך אליו ית', ואם כן הרי הביטול נובע מהרגשתו והכרתו העצמית, ואין כאן ביטול מציאותו באמת.

אמנם, בחודש אלול, כאשר עמל האדם לשוב בתשובה ולקבל מלכות השי"ת ולהשתעבד אליו, הרי הדבר נעשה בניגוד לרצונו העצמי והיפך תאוותו הטבעית, ואם כן, אף שהביטול הוא רק שמכניע עצמו ואינו מרגיש כאילו שאינו קיים כלל, מכל מקום ביטול זה המועט הוא ביטול אמתי, שכופה מציאותו ורצונו העצמי ומבטלם אל הבורא ית"ש.

שגם אם במשך השנה היתה אצלו העבודה ע"י התעוררות מלמעלה, והעבודה לא חדרה בו בשלימות, הרי בחודש אלול יכול להגביה ו"לגמור" עבודתו, שתהיה כולה באופן העבודה דחודש אלול.

"בושת הפנים" שמביאה את "לך ה' הצדקה"

פדר אמירת הסליחות נפתח בפסוק "לך ה' הצדקה ולנו בושת הפנים", וצריך להבין הטעם לכך שדוקא פסוק זה נקבע כפתיחה לסדר הסליחות.

ויש לבאר הטעם לזה:

כתיב "אם חטאת מה תפעל בו ורכו פשעך מה תעשה לו, אם צדקת מה תתן לו או מה מידך יקח" (איוב לה, ו-ז), והיינו, שהקב"ה מצד עצמו מרומם ומנושא ביותר, ואין מעשי בני אדם תופסים מקום אצלו ית'. וא"כ, ירדת השפע מאתו ית' לנבראים הרי היא נחשבת כ"צדקה".

ואף אם יעבוד האדם ויעמול בעבודתו לקונו, עדיין ההשפעה המגיעה מאתו ית' אינה נחשבת כנתינת שכר על עבודתו, מאחר שלגבי הקב"ה עצמו אין עבודת הנבראים נחשבת כלל כדי לתת עלי' שכר. ולא זו בלבד, אלא אין השפע אפילו בגדר "מתנה", שהרי גם מתנה באה כתוצאה מהנהגת המקבל, וכלשון חז"ל "אי לאו דעביד לי' נייחא דנפשיה לא יהיב לי' מתנתא" (ראה מגילה כו, ב. גיטין נ, ב. ב"מ טז, א. ב"ב קנו, א), אלא השפע בא רק ברצונו יתברך להשפיע לנבראים, מצד רחמיו העצומים, ונחשב בגדר "צדקה" בלבד.

וזהו "לך ה' הצדקה", שלגבי הקב"ה עצמו – "לך ה'" – הרי ההשפעה לנבראים היא בתורת צדקה וחסד.

אמנם אף שהשפעה זו אינה כתוצאה ממעשה הנבראים, מ"מ רצה הקב"ה שיעשה האדם דבר מדילי' כדי לקבל את ההשפעה. וזהו מה שנאמר "לך ה' הצדקה ולנו בושת הפנים", שעיי"ז שהאדם עובד את עבודת "לנו בושת הפנים", הרי הוא מקבל את ההשפעה מ"לך ה' הצדקה".

ביאור הדבר:

הדרך אשר בה יכול האדם לקבל השפעת הצדקה היא כאשר יבוא להכרה והרגשה מוחשית אשר באמת כלפי השי"ת הוא אינו תופס מקום כלל, ומאומה אינו יכול להיחשב אצלו. וכאשר מגיע למצב שמרגיש שאינו תופס מקום כלל, ואין לו שום מציאות אלא

אף גם זאת שבכ"ה המצוה נקראת על שמם – גם החלק שבשעת מעשה ע"פ תורה לא היו שייכים לקיומו, ולא מחמת חסרון בעבודתם.

(וכן הוא לאידך גיסא: אם המתחיל במצוה לא סיים עבודתו, גם אם לא היה הדבר מחמת זלזול או פגם בעבודתו, אלא שע"פ תורה לא היה ראוי, עדיין המצוה נקראת דוקא ע"ש הגומרה).

וזהו מה שחודש אלול מתקן את עבודת השנה כולה, דכיון שחודש אלול הוא "גמר" עבודת השנה, ישנו אז כח מיוחד לתקן ולהשלים מה שצריך תיקון בעבודת כל השנה כולה.

ולפי הנ"ל יוצא חידוש נפלא, דמה שחודש אלול מתקן את עבודת כל השנה, אין הכוונה בזה רק לתיקון בענין התשובה, היינו לתקן קלקול שהיה ע"י חטא ועוון ח"ו, שבחודש אלול הוא שעת הכושר לעשות תשובה ולתקן המעוות, אלא גם שע"י העבודה בסיום השנה ("הגומרה"), בחודש אלול, נעשית תוספת אור ושלימות בעבודת כל השנה. שגם אם למד והתפלל במשך כל השנה, אלא שלימודו ותפילתו היו ללא חיות, באופן ד"ותהי יראתם אותי מצות אנשים מלומדה" (ישעיה כט, ג), יכול לפעול שלימות בעבודתו ע"י שבחודש אלול מתפלל ולומד בחיות פנימית, ובזה הוא מעלה את עבודת כל השנה ומעלה עליו כאילו תמיד למד והתפלל בהחיות דחודש אלול.

[ועדמ"ש בתניא (קו"א קנד, ב) בנוגע לתפילה שלא בכוונה, ש"יש לה תיקון בקל לחזור ולעלות כשמתפלל בכוונה אפילו תפלה אחת מלוקטת מתפללות כל השנה].

ולא זו בלבד, אלא שעבודת חודש אלול מוסיפה שלמות בכ"ה עניני העבודה דכל השנה, גם כאלו שהעדר השלימות בהם לא היה מחמת חלישות בעבודתו, אלא מחמת חשבונות של קדושה, שע"פ תורה לא היה אפשר לעשותם באופן מהודר יותר – גם בזה יכול להוסיף שלימות אם "הגומרה" הוא כדבעי למהוי.

ויש להוסיף עומק בזה:

עבודת האדם היא בשלימות דוקא כאשר עבודתו היא באופן שזו היא עבודתו, היינו שעבודת ה' שלו היא בכח עצמו, שלזה ברא הקב"ה את האדם לפעול בעולם הזה התחתון, ולא רצה הקב"ה במלאכי השרת, אף שעבודתם נעלית ביותר. משא"כ כשהאדם עובד ה', אלא שזהו מחמת שמשמיימ מסייעים אותו ונותנים לו כחות מיוחדים, אין זו שלימות העבודה, אף שהיא עבודה מרוממת ונישאה.

ומעלת העבודה בחודש אלול היא שאז הוא הזמן ד"אני לדודי", היינו הזמן שבו האדם מצד עצמו מזכך ומקדש עצמו. וזה פועל ה"גמר" והתיקון בעבודת כל השנה,

1) ואף שבחודש אלול הוא עת הארת גילוי יגמה"ר – ראה הביאור בגליון זה במדור 'ענינו של יום' שהגילוי דיגמה"ר רק מעורר את האדם לפעול, אך עיקר העבודה היא בכח עצמו. ע"ש.

ונמצא שגדלה מעלת "יראה תתאה" שבחודש אלול על "יראה עילאה" דראש השנה, בשניים: הן בחידוש שיש בה, והן באיכות הביטול, שבאמת כופה ומבטל מציאותו מפני השי"ת.

תיקון ומילוי הפגמים על ידי עבודת חודש אלול דוקא

והנה, עשרת ימי תשובה המה ימים שבהם צריך האדם להמשיך קדושה יתירה על נפשו, להשלים מה שפגם והחסיר מאור הקדושה שהיה צריך להמשיך עליו בשנה שעברה.

אמנם, כאשר רוצה האדם להמשיך עליו קדושה זו, אינו יכול להמשיכה בדרך הרגילה, דההמשכות קדושות הנשפעות על האדם מקיום המצוות, הן על ידי שעובד את השי"ת בכל כחות נפשו במעשה המצוות, אך כאשר חטא ופגם ורוצה להשלים ולתקן, הנה צריך להמשיך קדושה מדרגא גבוהה מאוד, וההמשכה משם באה על ידי הביטול דייקא.

ועל המשכה נעלית זו אמר הכתוב¹³ "ואל זה אביט אל עני ונכה רוח וחרד על דבריי", שבכדי שיומשך על האדם מדרגא נעלית זו למלאות מה שפגם, צריך לעבוד בעבודת הביטול, לכוף ולהכניע ולשעבד עצמו אל הבורא ית"ש, עד אשר ירגיש עצמו בטל ומשועבד כ"עני ונכה רוח". וכפי שנתבאר למעלה, הנה הביטול בא מן ההתכוננות בגדולתו ית', עד שקובע בלבו את היראה מרוממות הבורא ית"ש, והוא מה שמסיים הכתוב "וחרד על דבריי".

ובזה גדלה מעלת תקיעת שופר ו"יראה תתאה" דחודש אלול על פני "יראה עילאה" של ראש השנה:

ב"יראה עילאה" אין ניכר כל כך מה שהאדם שובר ומכניע מציאותו, וכאמור שכל עיקר הביטול בא מחמת שמרגיש שראוי להתבטל כלפיו ית', ועל כן מיראה זו לא ימשך על האדם אור עליון למלאות מה שפגם.

אבל בביטול של חודש אלול, "יראה תתאה", האדם משעבד עצמו בניגוד לרצונותיו העצמיים, ומתקיים בו "עני ונכה רוח", ואזי נשפע עליו מלמעלה שפע רב ועצום למלאות ולתקן מה שפגם במשך השנה כולה, ויכתב ויחתם בספרן של צדיקים לשנה טובה ומתוקה בגשם וברוח.

שואלין ודורשין

עיונים וביאורים בעניני חודש אלול

לקראת שבת

בנוגע לחודש אב ד"מאן דאית ליה דינא בהדי עכו"ם לישתמיט מיניה" הוא רק עד ט' באב ולא יותר, כי בזכות חודש אלול, נעשית שבירת הרע גם ב"שכנו" - בחודש אב, מט' באב ואילך].

חודש אלול - "אין המצוה נקראת אלא על שם הגומרה"

אִתָּא בכתבי האריז"ל (שער הכוונות דרושי ר"ה (קודם דרוש א')): ז' ימים שביין ר"ה ליוה"כ . . כל יום מהם מכפר על כל העונות שחטא כל ימיו ביום שכינא בו. כיצד? הרי שחל יום א' של ז' ימי תשובה הנזכר ביום א' של השבוע והתענה בו ועשה תשובה בו הנה הוא מכפר על כל עבירות שעשה האיש ההוא בכל ימיו ביום א' שבכל שבוע מכל ימי חייו. ואם התענה ועשה תשובה בכל ז' הימים ההם יתכפרו לו כל עונותיו שעשה כל ימיו".

והנה, כמו שהוא בעשיית לגבי ימות השבוע כן הוא גם בנוגע לחודש אלול, שהוא הזמן שבו ניתן לתקן את כל ימי השנה כולה.

ויש לבאר עומק מיוחד בענין זה:

אמרו חז"ל (דברים רבה ה, ד) "אין המצוה נקראת אלא על שם הגומרה", שהשלימות דכל מצוה היא דוקא בסיומה. ובענין זה מוצאים אנו דבר פלא:

הדוגמא המובאת בחז"ל כיסוד לדרשה זו היא מעצמות יוסף, דאע"פ ד"משה התחיל במצוה שנטל עצמותיו של יוסף", הנה "ע"י שלא הכניסן לא"י נקראת על שמן של ישראל שקברו אותן כו". ולכשתמצי, הרי הטעם לזה שבנ"י לא עסקו בהעלאת עצמות יוסף הוא לפי שהיו עסוקים במצוה אחרת, שהיו מצווים לקיים מ"ש הקב"ה ע"י משה רבינו "ושאלה אשה משכנתה וגו' כלי כסף וכלי זהב", על מנת למלא הבטחת הקב"ה לאאע"ה בברית בין הבתרים "ואחרי כן יצאו ברכוש גדול", וא"כ ע"פ תורה לא היתה להם שייכות למצות נשיאת עצמות יוסף.

מחמת כן, יכול להיות קס"ד שגם אם נודמן ע"פ ההשגחה העליונה שבנ"י הם אלו שסיימו המצוה, הרי שחלקם במצוה יהיה רק מה שהם התעסקו עמו, ולא ייקרא שמם על מה שע"פ התורה לא היה להם עסק ושייכות עמו, ואדרבה, באותה שעה היו קשורים עם מצוה אחרת!

וזהו החידוש במאמר רז"ל, ש"אין המצוה נקראת אלא על שם הגומרה" - מכיון שסוכ"ס הם אלו שגמרו את המצוה, הרי לא זו בלבד שקיבלו שכר על המצוה, אלא

איך יתכן ש"אלול" הוא ר"ת "אוי לרשע ואוי לשכנו"?

אִתָּא בספר מגלה עמוקות (פ' עקב נה, א) שאלול ראשי תיבות "אוי לרשע ואוי לשכנו". ולכאורה אינו מובן: כיצד יתכן לקשר בין ראשי תיבות אלו ד"אוי לרשע ואוי לשכנו" - המבטאים ענין של פורעניות - לחודש אלול, חודש הרחמים והסליחות?!

והענין בזה הוא, דיש לפרש את הכוונה ב"אוי לרשע ואוי לשכנו" למעליותא:

הביטוי "אוי" מראה על צער, כפי שרואים בטבע בני אדם, שכששרוי אדם בצער עמוק הרי זה מתבטא בזעקת "אוי". ועל פי זה יש לבאר ש"אוי לרשע" משמעותו צער על עבירות, הפועל שבירה וביטול הרע. וא"כ, שפיר שייך ר"ת זה לעבודת חודש אלול, שהרי עבודת חודש אלול היא היא "אוי לרשע", הצער על העבירות וביטול ושבירת ה"רשע" והרע שבאדם.

ועפ"ז יש לבאר גם המשך הר"ת "ואוי לשכנו", שעל ידי עבודה זו דשבירת הרע וסור מרע בחודש אלול - אוי לרשע - נעשה כן גם ב"שכנו", חודש מנחם אב:

איתא בזהר (ח"ב, ע"ח ב) ששלשת החודשים ניסן אייר וסיון הרי הם של יעקב אבינו, והם החדשים השייכים לקדושה. ולפי זה, ה"י גם עשו צריך "לקבל" שלשה חודשים, שיהיו שלו. ובכל זאת הוא קיבל רק "תריין ירחין תמוז אב". וממשיך שם שאפילו בחודש אב "ט' יומין אינון דילי ולא יתיר". היינו, שחודש אלול כולו נלקח מעשו, וגם בחודש אב לא נשאר לו רק עד תשעה באב ולא יותר.

וזהו הביאור בכך שאלול הוא ראשי תיבות "אוי לרשע, אוי לשכנו":

בחודש אלול חודש הרחמים והסליחות נעשה "אוי לרשע", היינו שע"י עבודת התשובה בחודש זה, נעשה שבירת הרע וסור מרע. וע"ז נעשה גם "אוי לשכנו", היינו שגם בחודש אב הסמוך לו, אף שמצד עצמו הוא שייך ל"עשו" ולקליפות - הנה בזכות חודש אלול, נעשית שבירת הרע גם ב"שכנו", רוב ימי החודש הסמוכים לו, לאחר ט' באב.

[וזהו גם מה דאיתא בספר קרבן נתנאל (על הרא"ש מסכת תענית, פ"ד סק"ה) שההלכה